

**Επιστολή του Στρατή Δούκα στον Κωστή Μπασιτιά,
στην οποία προτείνει τη δημιουργία ενός άνετου εργαστηρίου
στο σπίτι των ανιψιών του Χαλεπά στην Αθήνα,
το οποίο, μετά το θάνατό του, θα μετατραπεί σε μουσείο.**

Φίλε Κύριε Μπασιτιά

Σκαλίζοντας στα χαρτιά μου βρήκα το ακόλουθο σημείωμα.

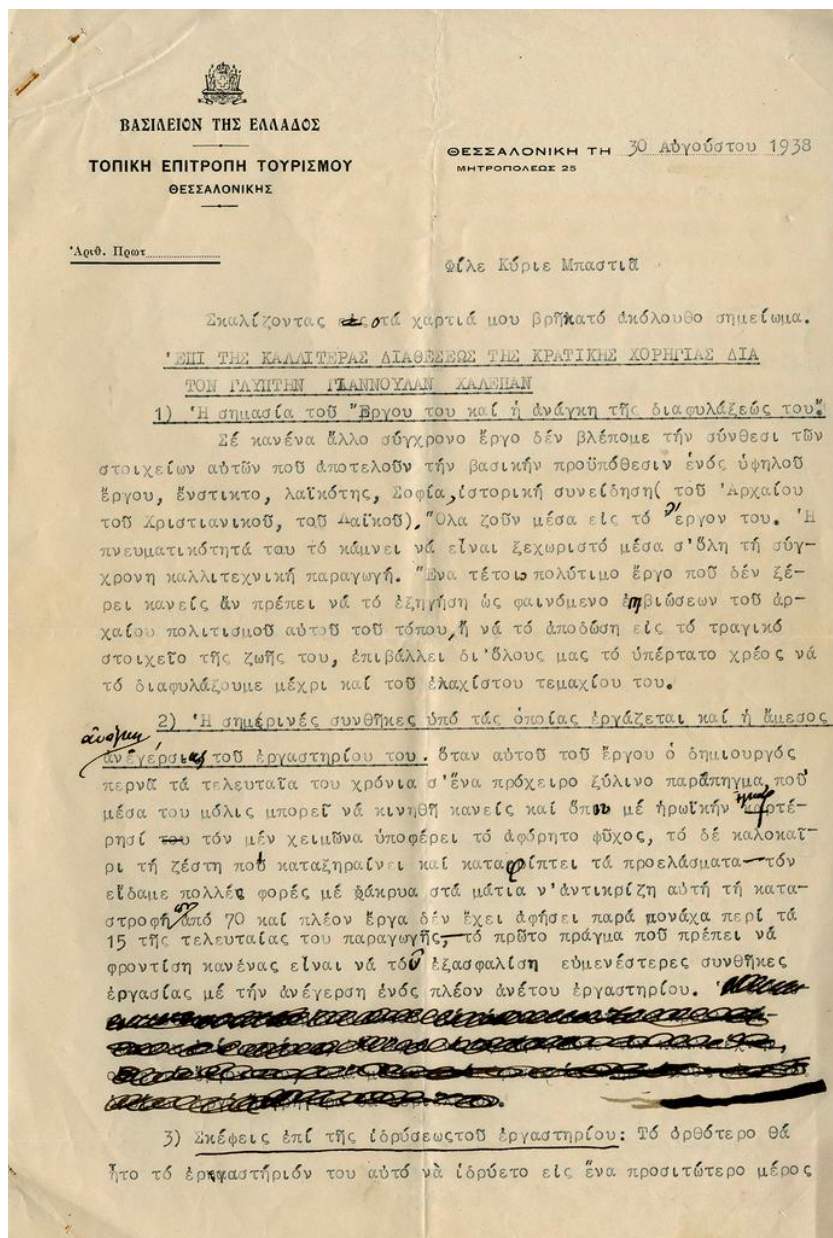
ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΑΛΥΤΕΡΑΣ ΔΙΑΘΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΧΟΡΗΓΙΑΣ ΔΙΑ ΤΟΝ ΓΛΥΠΤΗ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗΝ ΧΑΛΕΠΑΝ

1) Η σημασία του Έργου του και η ανάγκη της διαφυλάξεώς του.

Σε κανένα άλλο σύγχρονο έργο δεν βλέπομε την σύνθεσι των στοιχείων αυτών που αποτελούν την βασικήν προϋπόθεσιν ενός υψηλού έργου, ένστικτο, λαϊκότης, Σοφία, ιστορική συνείδηση (του Αρχαίου, του Χριστιανικού, του Λαϊκού). Όλα ζουν μέσα εις το έργον του. Η πνευματικότητά του το κάμνει να είναι ξεχωριστό μέσα σ' όλη τη σύγχρονη καλλιτεχνική παραγωγή. Ένα τέτοιο πολύτιμο έργο που δεν ξέρει κανείς αν πρέπει να το εξηγήση ως φαινόμενο επιβιώσεων του αρχαίου πολιτισμού αυτού του τόπου, ή να το αποδώση εις το τραγικό στοιχείο της ζωής του, επιβάλλει δι' όλους μας το υπέρτατο χρέος να το διαφυλάξουμε μέχρι και του ελαχίστου τεμαχίου του.

2) Η σημερινές συνθήκες υπό τας οποίας εργάζεται και η άμεσος ανάγκη ανεγέρσεως του εργαστηρίου του. Όταν αυτού του έργου ο δημιουργός περνά τα τελευταία του χρόνια σ' ένα πρόχειρο ξύλινο παράπηγμα που μέσα του μόλις μπορεί να κινηθή κανείς και όπου με ηρωική εγκαρτέρησι τον μεν χειμώνα υποφέρει το αφόρητο ψύχος, το δε καλοκαίρι τη ζέστη που καταξηραίνει και καταρρίπτει τα προπλάσματα – τον είδαμε πολλές φορές με δάκρυα στα μάτια ν' αντικρύζη αυτή τη καταστροφή από 70 και πλέον έργα δεν έχει αφήσει παρά μονάχα περί τα 15 της τελευταίας του παραγωγής – το πρώτο πράγμα που πρέπει να φροντίση κανένας είναι να του εξασφαλίση ευμενέστερες συνθήκες εργασίας με την ανέγερση ενός πλέον άνετου εργαστηρίου.

3) Σκέψεις επί της ιδρύσεως του εργαστηρίου: Το ορθότερο θα ήτο το εργαστήριόν του αυτό να ιδρύετο εις ένα προσιτότερο μέρος

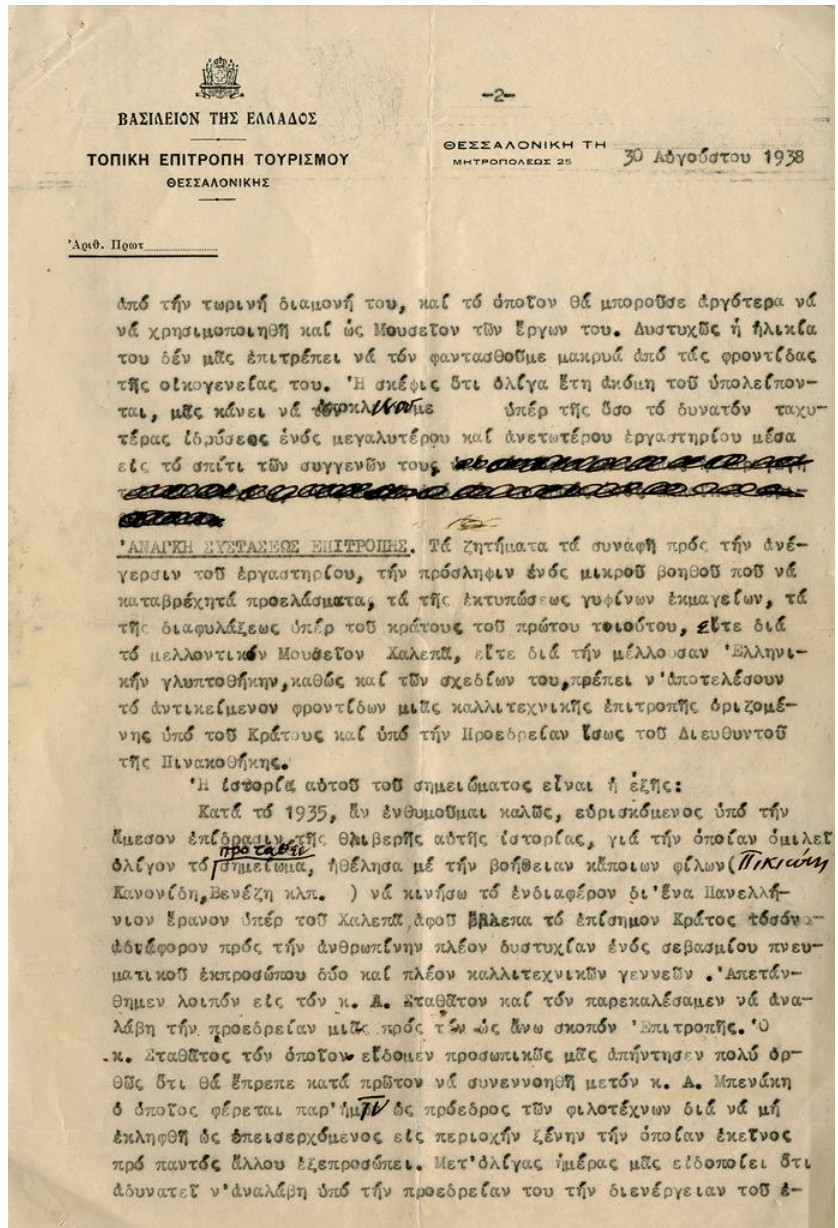

από την τωρινή διαμονή του, και το οποίο θα μπορούσε αργότερα να χρησιμοποιηθή και ως Μουσείον των έργων του. Δυστυχώς η ηλικία του δεν μας επιτρέπει να τον φαντασθούμε μακριά από τας φροντίδας της οικογενείας του. Η σκέψις ότι λίγα έτη ακόμα του υπολείπονται μα κάνει να κλίνουμε υπέρ της όσο το δυνατόν ταχύτερας ιδρύσεως ενός μεγαλύτερου και ανετώτερου εργαστηρίου μέσα εις το σπίτι των συγγενών του.

ΑΝΑΓΚΗ ΣΥΣΤΑΣΕΩΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ. Τα ζητήματα τα συναφή προς τη ανέγερσιν του εργαστηρίου, την πρόσληψιν ενός μικρού βοηθού που να καταβρέχη τα προπλάσματα, τα της εκτυπώσεως γυψίνων εκμαγείων, τα της διαφυλάξεως υπέρ του κράτους του πρώτου τοιούτου, είτε διά το μελλοντικόν Μουσείον Χαλεπά, είτε διά την μέλλουσαν Ελληνικήν γλυπτοθήκην, καθώς και των σχεδίων του, πρέπει ν' αποτελέσουν το αντικείμενον φροντίδων μιας καλλιτεχνικής επιτροπής οριζομένης υπό του κράτους και υπό την Προεδρείαν ίσως του Διευθυντού της Εθνικής Πινακοθήκης.

Η ιστορία αυτού του σημειώματος είναι η εξής:

Κατά το 1935, αν ενθυμούμαι καλώς, ευρισκόμενος υπό την άμεσον επίδρασιν της θλιβερής αυτής ιστορίας, για την οποίαν ομιλεί ολίγον το προταθέν σημείωμα, ηθέλησα με την βοήθειαν κάποιων φίλων (Πικιώνη, Κανονίδη, Βενέζη κ.λπ.) να κινήσω το ενδιαφέρον δι' ένα Πανελλήνιον έρανον υπέρ του Χαλεπά αφού έβλεπα το επίσημον Κράτος τόσον αδιάφορον προς την ανθρωπίνην πλέον δυστυχίαν ενός σεβασμίου πνευματικού εκπροσώπου δύο και πλέον καλλιτεχνικών γεννεών. Απετάθημεν λοιπόν εις τον κ. Α. Σταθάτον και τον παρεκαλέσαμεν να αναλάβη την προεδρείαν μιας προς τον ως άνω σκοπόν Επιτροπής. Ο κ. Σταθάτος τον οποίον είδομεν προσωπικώς μας απήντησεν πολύ ορθώς ότι θα έπρεπε κατά πρώτον να συνεννοηθή με τον κ. Α. Μπενάκη ο οποίος φέρεται παρ' ημίν ως πρόεδρος των φιλοτέχνων διά να μη εκληφθή ως υπεισερχόμενος εις περιοχίν ξένην την οποίαν εκείνος προ παντός άλλου εξεπροσώπει. Μετ' ολίγας ημέρας μας ειδοποιεί ότι αδυνατεί ν' αναλάβη υπό την προεδρείαν του την διενέργειαν του ε-

ράνου τούτου επειδή ο κ. Μπενάκης του
εξεφράσθη κατόπιν των πληροφοριών τας
οποίας είχε παρά του Δ.Σ. Κ.Τ. κ. Κ.
Δημητριάδου ότι πρόκειται περί ατυχήσαντος
καλλιτέχνη δια τον οποίον μόνον θα ηδύνατο
να διαθέσει ως και οι λοιποί αξιότιμοι Κύριοι
την φιλανθρωπίαν του. Κατόπιν τούτου ήτο
επόμενον να παραιτηθώμεν οιαδήποτε
περαιτέρω παρ' αυτοίς ενεργειών.

Λυπούμαι πάντοτε διότι και κατ'
αυτήν την περίπτωσιν, καθώς και εις άλλας
προ και μετά αποδείρας μου, δεν κατόρθωσα,
ευρισκόμενος πάντα προ εκκλησιαστικών
αντιδράσεων, να φθάσω εις τον σκοπόν τον
οποίον υπέρ αυτού επεδίωκον. Σήμερον
αντιλαμβάνομαι ότι είναι δι' αυτό πλέον πολύ
αργά και ότι καμμία ενέργεια δεν είναι
δυνατόν πλέον να περισώσει αυτήν την
υστάτην προσφοράν προς την τέχνην που
συντρίφθηκε. Εάν όμως επανέρχομαι και πάλιν
επ' αυτού, είναι διότι θεωρώ ότι η περίπτωσις
Χαλεπά εξακολουθεί να διατηρή αμείωτη την
ηθική της σημασία. Ότι παρόμοια
ασυναίσθησια αποτελούν για τις κοινωνίες
που αδιαμαρτύρητα τις υφίστανται ηθικά
τραύματα ανεπούλωτα. Ο Χαλεπάς δεν ήτο
ένας απλούς καλλιτέχνης του οποίου θα
ηδύνατο να σεβασθούν άλλοι μεν την πρώτην
άλλοι δε την δευτέραν περίοδον της τέχνης
του, κατά τας αισθητικές αντιλήψεις των. Ήτο
προ παντός ανθρώπινη τραγωδία και ακόμη
εκείνος που υπήρξε θρύλος για τας λαϊκάς
μάζας με την κοιμωμένην του. Ο ίδιος το
καθορίζει τούτον καλώς εις μίαν επιστολήν
που έστειλε κατά το 1926 από την Τήνον εις
τους κ.κ. Σώχον και Πικιώνην οι οποίοι είχαν
την ευγένειαν να του φροντίσουν μερικά
μολύβια και χαρτί διά σχέδιον: «δεν υπάρχει
πιο γλυκό πράγμα, τους έλεγε, για τους
αρρώστους της τύχης από τα συμπονετικά
λόγια των ομοίων τους. Τα δώρα σας και τι
δώρα, αυτά που ελάτρευσα εις όλην μου την
ζωήν, μου δείχνουν ότι δεν έλειψαν ακόμη από
τον τόπον μας οι λάτρες του ωραίου και του
αληθινού. Είναι αλήθεια πως επί καιρόν δεν
υπήρχαν και χρειάσθηκε – κι' αυτό το λέγω
για πρώτη μου φορά – μια κοιμωμένη να
ξυπνήση τους βαθειά ροχαλίζοντας»
συνεχίζοντας τους λέγει ότι τους στέλλει
μερικά προπλάσματα για να εκποιηθούν και το
συναχθησόμενον ποσόν να δοθή εις την
αεροπορικὴν άμυναν. (τι να είχε άρα γε εις τον
νον του; Ίσως της Ελλάδος του το
απαραβίαστον).

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΥΦΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, τῆ
30 Ἀγούστου 1938

Ἄριθ. Πρωτ. _____

Ἐρρουντοῦτου επειδὴ ὁ κ. Μπενάκης τοῦ ἐξεφράσθη κατόπιν τῶν πληροφο-
ριῶν τὰς ὁποίας εἶχε παρά τοῦ Δ.Σ. Κ.Τ. κ. Κ. Δημητριάδου ὅτι πρό-
κειται περί ἀτυχήσαντος καλλιτέχνη διὰ τὸν ὅποιον μόνον θὰ ἡδύνα-
το νὰ διαθέσῃ, καὶ οἱ λοιποὶ ἀξιότιμοι Κύριοι τὴν φιλανθρωπίαν του.
Κατόπιν τούτου ἦτο ἐπόμενον νὰ παραιτηθώμεν οἰαδήποτε περαιτέρω
παρ' αὐτοῖς ἐνεργειῶν.

Λυπούμαι πάντοτε διότι κατ' αὐτήν τὴν περίπτωσιν, καθώς καὶ ἄλλας
πρὸ καὶ μετὰ ἀποδείρας μου, δὲν κατόρθωσα, εὐρισκόμενος πάντοτε πρὸς
ἐκκλησιαστικῶν ἀντιδράσεων, νὰ φθάσω εἰς τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ὑπὲρ αὐ-
τοῦ επεδίωκον. Σήμερον ἀντιλαμβάνομαι ὅτι εἶναι δι' αὐτὸ πλέον πολὺ
ἀργά καὶ ὅτι καμμία ἐνέργεια δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ περισώσει αὐτὴν
τὴν υστέρησιν προσφοράν πρὸς τὴν τέχνην ποὺ συντρίφθηκε. Εάν όμως επανέρ-
χομαι ἐπ' αὐτοῦ, εἶναι διότι θεωρῶ ὅτι ἡ περίπτωσις Χαλεπά
ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῇ αμείωτη τὴν ἠθικὴν τῆς σημασίας. Ὅτι παρόμοια
ἀσυναίσθησια ἀποτελοῦν γιὰ τις κοινωνίες ποὺ ἀδιαμαρτύρητα τὰς
υφίστανται ἠθικὰ τραύματα ἀνεπούλωτα. Ὁ Χαλεπάς δὲν ἦτο ἕνας ἀπλὸς
καλλιτέχνης τοῦ ὁποῖου θὰ ἡδύνατο νὰ σεβασθῶν. Ἄλλοι μὲν τὴν πρώτην
ἄλλοι δὲ τὴν δευτέραν περίοδον τῆς τέχνης, κατὰ τὰς αισθητικὰς ἀντι-
λήψεις, πρὸ παντός ἀνθρώπινη τραγωδία καὶ ἀκόμη ἐκεῖνος ποὺ ὑπὴρ-
ξε θρύλος γιὰ τὰς λαϊκὰς μάζας μετὰ τὴν κοιμωμένην του. Ὁ ἴδιος τὸ κα-
θορίζει τούτον καλῶς εἰς μίαν ἐπιστολήν ποὺ ἔστειλε κατὰ τὸ 1926 ἀπὸ
τὴν Τήνον εἰς τοὺς κ.κ. Σώχον καὶ Πικιώνην οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν ευγέν-
ειαν νὰ τοῦ φροντίσουν μερικὰ μολύβια καὶ χαρτὶ διά σχέδιον:
" δὲν ὑπάρχει πιο γλυκὸν πρᾶγμα, τοὺς ἔλεγε, γιὰ τοὺς ἀρρώστους τῆς τύ-
χης ἀπὸ τὰ συμπονετικὰ λόγια τῶν ὁμοίων τους. Τὰ δώρα σας καὶ τι
δώρα, αὐτὰ ποὺ ελάτρευσα εἰς ὅλην μου τὴν ζωὴν, μου δείχνουν ὅτι δὲν
έλειψαν ἀκόμη ἀπὸ τὸν τόπον μας οἱ λάτρες τοῦ ωραίου καὶ τοῦ ἀληθινοῦ. Είναι ἀλή-
θεια πως ἐπὶ καιρὸν δὲν ὑπήρχαν καὶ χρειάσθηκε – κι' αὐτὸ τὸ λέγω γιὰ
πρῶτη μου φορά – μιὰ κοιμωμένη νὰ ξυπνήσῃ τοὺς βαθειὰ ροχαλίζοντας"
συνεχίζοντας τοὺς λέγει ὅτι τοὺς στέλλει μερικὰ προπλάσματα γιὰ νὰ
ἐκποιηθῶν καὶ τὸ συναχθησόμενον ποσὸν νὰ δοθῇ εἰς τὴν ἀεροπορικὴν
ἀμυναν. (τί νὰ εἶχε ἄρα γε εἰς τὸν νοῦν του; ἴσως τῆς Ἑλλάδος τοῦ
τὸ ἀπαραβίαστον).

Πλην όμως της ηθικής του αυτής σημασίας, διά να ομιλή κανείς και πρακτικώς, αν είναι πλέον αργά διά να εξασφαλισθούν οι συνθήκες της εργασίας του, θα ηδύνατο να περισωθή όμως το μέχρι σήμερα έργον του και να διαφυλαχθή μέσα εις ένα ιδιωτικόν μουσεϊον ΧΑΛΕΠΑ, η παλαιότερη περίοδος της Τήνου και ό,τι πλέον απομένει από την τελευταίαν των Αθηνών. Πλέον συγκεκριμένως θα ημπορούσε να γίνη το εξής: με την Κρατικήν χορηγίαν εκατόν περίπου χιλιάδων Δραχμών – ίσως από το Υπουργείον Πρωτευούσης, σχετικόν κονδύλιον υπέρ της Τέχνης – να ανεγερθή εις το επάνω πάτωμα της οικίας του ανεπιού του, όπου κατοικεί, το εργαστήριόν του μέχρι του θανάτου του, κατόπιν του οποίου να μετατραπή τούτο εις ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΧΑΛΕΠΑ. Θα ήτο πραγματικά ένα στόλισμα της πνευματικής αυτής πόλεως, η οποία έχει ανάγκην όχι μόνον από τους παλαιούς Παρθενώνας αλλά και από σημερινά έργα που θα μας δικαιολογούν. Ούτω μαζί με αυτό το πολύτιμον διά την σημερινή μας πνευματικότητα απόκτημα της πόλεως, θα εξεπληρούντο έστω και αργά τα επί τόσον καθυστερήσαντα καθήκοντα του Κράτους και της Κοινωνίας και ο άρρωστος αυτός της τύχης αλλά μαζί μεγάλος Καλλιτέχνης θα ηξιούτο έστω και προς τας Δυσμάς του βίου του τας παρηγορητικές εκείνας ανθρωπίνους εκδηλώσεις που επί τόσον εστερήθη και με τόσην καρτερικότητα ανέμενε κατά την διάρκειαν μιας ολοκλήρου δυστυχισμένης ζωής.

Με την ευχήν εις Υμάς, που τόσον γνωστή είναι η ψυχική σας ευγένεια να λάχη ο κλήρος αυτής της κοινωνικής επανορθώσεως,

Σας χαιρετώ φιλικώτατα

